

נרמול אידיאולוגיית הטרנספר בקרב הימין בישראל

ד"ר לינא דלאשה
מאי 2023

מבוא

שורשיו של רעיון ה"טרנספר" נטועים בחשיבה הציונית הפוליטית של טרום הקמת מדינת ישראל. הרעיון יושם מאוחר יותר במהלך מלחמת 1948 במה שנודע כ"נכבה" (אסון, המונח בו משתמשים פלסטינים על מנת לתאר את הקמת מדינת ישראל ועקירתם של למעלה מ-750,000 פלסטינים מבתיים). גירושם ההמוני של הפלסטינים יצר רוב יהודי בגבולות המדינה החדשה. הטרנספר נותר חלק מן השיח הפוליטי בישראל גם לאחר קום המדינה ויושם שוב ב-1967 כשישראל אילצה בין 200,000 ל-250,000 פלסטינים לעזוב את בתיים במהלך מלחמת ששת הימים ולאחריה.

אומנם, מאז אותה מלחמה, הרשויות הישראליות מיישמות מדיניות שנועדה להפחית את מספר הפלסטינים החיים בשטחים בשליטת ישראל (לרבות באמצעות שלילת תושבות במזרח ירושלים, מניעת איחוד משפחות ועוד), אולם, ברבות השנים, הרעיון של העברת אוכלוסין המונית נדחק מן השיח הציבורי בישראל ונתפס בלתי ישים ובלתי מוסרי.

בתפנית חדה, בשנים האחרונות, אנו עדים ללגיטימציה הולכת וגוברת של רעיון הטרנספר, הקונה לעצמו מקום בזרם המרכזי של מחנה הימין בישראל (המושג "טרנספר" מתייחס לגירוש פלסטינים, בין אם מדובר באזרחי ישראל, פלסטינים תושבי השטחים או כל הערבים בשני האזורים – לירדן או למדינות אחרות). לאחר העימותים במאי 2021, במהלכם פלסטינים אזרחי ישראל נטלו חלק במחאה הפלסטינית הרחבה יותר, קידום אידיאולוגיית הטרנספר בימין הקיצוני עלה מדרגה והקריאה לגירוש הופנתה לא רק כלפי פלסטינים תושבי השטחים אלא גם כלפי פלסטינים אזרחי ישראל. כיום, אידיאולוגיית הטרנספר כבר אינה נחלת הימין הקיצוני בלבד והיא זוכה לתמיכה גם בקרב חברי הליכוד, המצדדים בהעברת פלסטינים הן מישראל והן מהשטחים.

עלייתה של האידיאולוגיה משתקף בבירור בהתחזקות הדרמטית של הימין הקיצוני בישראל. מפלגות פוליטיות כמו הציונות הדתית בראשותו של בצלאל סמוטריץ' ועוצמה יהודית בראשותו של איתמר בן-גביר מאמצות את הטרנספר באופן חד משמעי כחלק מהמצע הפוליטי המרכזי שלהן. הרשימה במסגרתה התמודדו שתי המפלגות הללו בבחירות האחרונות זכתה ב-14 מנדטים והייתה לסיעה השלישית בגודלה בכנסת. עם הקמת הממשלה ה-37 בראשות בנימין נתניהו, חברי כנסת מטעם עוצמה יהודית והציונות הדתית מונו לתפקידים בכירים בקואליציה. מצב זה עומד בניגוד מוחלט למערכות בחירות מוקדמות יותר, בהן הימין הקיצוני נותר בשוליים. ב-1984, למשל, מפלגת כך זכתה במנדט אחד בלבד בטרם נאסר עליה להשתתף בבחירות שנערכו ב-1988 ומפלגת מולדת מעולם לא חצתה את סף שלושת המנדטים בריצה עצמאית לכנסת.

נרמול אידיאולוגיית הטרנספר באה לידי ביטוי גם בשינוי המובהק שחל בשיח הישראלי על הנכבה. בעוד שבעבר, הנכבה נתקלה בהכחשה ארוכת שנים או התנערות מאחריות מצדה של ישראל, היום, בקרב הנהגת הימין ישנן דמויות מרכזיות המאיימות בנכבה נוספת. בזמן

בו אמירות מסוג זה נשמעות יותר ויותר גם בקרב הזרם המרכזי של מפלגת הליכוד, לא ניתן עוד לפטור ביטוי זה של אידיאולוגיית הטרנספר כעמדה של הימין הקיצוני בלבד. לדוגמה, בשנה שעברה [איים](#) חבר הליכוד והיום שר הביטחון יואב גלנט, שאם הערבים "יחזרו על הטעויות של 1948, היהודים יאלצו להוציא את הידיים מתוך הכיסים... המחיר יהיה כבד".

תחייתה של אידיאולוגיית הטרנספר בשיח הציבורי

מאז 1948, קידמו פוליטיקאים ישראלים אחדים גרסאות שונות של אידיאולוגיית הטרנספר כחלק מסדר היום הציבורי שלהם. במהלך שנות ה-80, התומך העיקרי של אידיאולוגיה זו היה מאיר כהנא, שתוך הסתמכות על טיעונים דתיים, דגל בהעברה בכוח של כל הפלסטינים אזרחי ישראל וכן את תושבי הגדה המערבית ורצועת עזה, אותן דרש לספח. על כך, המפלגה הקיצונית שהקים, נאסר להשתתף בבחירות ב-1988, ובסופו של דבר, ב-1994 היא הוצאה אל מחוץ לחוק. ככלל, כהנא נמנה על השוליים הקיצוניים ביותר של המפה הפוליטית בישראל והאידיאולוגיה שלו הוקעה פומבית על ידי הממסד הפוליטי הישראלי כמעט ללא יוצא מן הכלל.

בשנות ה-80, רחבעם זאבי, מנהיג מולדת, דגל בטרנספר של פלסטינים מהגדה המערבית ומרצועת עזה. אידיאולוגיית הטרנספר של זאבי, כמו זו של כהנא, הוקעה גם היא על ידי רוב הציבור בישראל כגזענית. אך שלא כמו כהנא, האיש עצמו נותר מקובל על ידי חלק נרחב בציבור הישראלי בשל עברו הצבאי העשיר. זאבי אף כיהן כשר ללא תיק בשנים 1991-1992 וכשר התיירות ב-2001, השנה בה נרצח בידי חברי החזית העממית לשחרור פלסטין.

בסוף שנות ה-90, אביגדור ליברמן, מייסד ומנהיג מפלגת ישראל ביתנו, הטיף לטרנספר באמצעות מה שכונה על ידו "חילופי אוכלוסין". ליברמן [טען](#) כי "אין סיבה שערבים יהיו אזרחי ישראל [ויש] להעבירם לפלסטין...". ב-2009 ליברמן גם [קידם](#) מהלך של התניית אזרחות בשבועת אמונים לישראל כ"מדינה יהודית, ציונית ודמוקרטית". [מסע הבחירות](#) של ישראל ביתנו סבב סביב הסיסמא "בלי נאמנות אין אזרחות", המהווה למעשה איום בשלילת אזרחותם של פלסטינים שלא יישבעו אמונים למדינת ישראל כמדינה יהודית. בניגוד לדוגמאות שהובאו לעיל, ליברמן ומפלגתו זכו להצלחה אלקטורלית משמעותית שזיכתה אותם ב-15 מנדטים ב-2009. עם זאת, את הצלחה זו יש לזקוף חלקית לנושאים אחרים על סדר יומה של המפלגה, לרבות האהדה הסקטוריאלית לה זכתה בקרב בוחרים ישראלים ממדינות ברית המועצות לשעבר. כמו כן, העלייה בכוחה של ישראל ביתנו התרחשה במקביל להתגברות הדומיננטיות של מפלגות הימין בכנסת, מגמה שהחלה בבחירות 2009 ונמשכת עד היום. ליברמן גם הוא כיהן בתפקידי מפתח, לרבות שר הביטחון, שר החוץ, ושר האוצר בממשלות שונות, הן של בנימין נתניהו והן בממשלת בנט-לפיד.

בעוד מפלגות הימין הקיצוני קידמו טרנספר בשנות ה-80 וה-90, מפלגת הליכוד, כמו גם רובו המכריע של הממסד הפוליטי, דחו את האידיאולוגיה מכל וכל. ב-1984, כאשר מאיר כהנא, מנהיג כן, עלה לדוכן הכנסת לשאת את נאומו הראשון בבית הנבחרים, חברי הכנסת מטעם הליכוד [עזבו את אולם המליאה במחאה](#). זאת ועוד, הליכוד נטל חלק במאמצים לאסור על כך להשתתף בבחירות 1988 ([שמיר ומרגל](#), 2003). כשרחבעם זאבי הצטרף לממשלת הליכוד ב-1991, מנהיגי המפלגה הרחיקו את עצמם בישיבת הכנסת מאידיאולוגיית הטרנספר שלו. בהתייחסו לצירופו של זאבי לממשלה, [אמר](#) ראש הממשלה יצחק שמיר כי "אין בו משום הסכמה לרעיון הידוע בשם 'טרנספר'. ממשלת ישראל מתנגדת לו". עובדיה עלי, חבר ליכוד נוסף, [התעקש](#): "הליכוד דוחה בשתי ידי את רעיון הטרנספר". ואילו חבר כנסת אחר מטעם הליכוד, מיכאל איתן, [הזכיר](#) לחבריו כי היה "מנושאי הדגל הבולטים, אולי הראשון בהם, שיצא נגד חבר הכנסת כהנא ותופעות גזעניות שהוא סימל, ובכללן נושא הטרנספר".

בהתחשב בכל זה, תמיכתה של הממשלה הנוכחית בראשות הליכוד ברחבעם זאבי ובמורשתו, וההקצאה של [20 מיליון ש"ח](#) ל"מרכז מורשת רחבעם זאבי", תוך התעלמות מהעובדה שמדובר במורשת גזענית ושנויה במחלוקת, היא בעצמה אחד הסימנים לשינוי היחס לרעיון הטרנספר במפלגת השלטון.

"תוכנית ההכרעה" של סמוטריץ'

בניגוד לממשלות קודמות שדחו את האידיאולוגיה, חברים בממשלה הנוכחית מאמצים את הטרנספר באופן גלוי ופעיל. דוגמה אחת היא בצלאל סמוטריץ', שר האוצר ושר במשרד הביטחון, המקדם מאז 2017 את "[תוכנית ההכרעה](#)" שלו לסכסוך הישראלי-פלסטיני. התוכנית קובעת כי "ממערב לירדן יש מקום להגדרה לאומית אחת בלבד: זו היהודית". סמוטריץ' משאיר לפלסטינים שלוש "חלופות":

1. להישאר במקומותיהם ללא אזרחות או זכויות פוליטיות - "מי שרוצה ומסוגל לזוותר על מימוש שאיפותיו הלאומיות - יוכל להישאר כאן ולחיות כפרט במדינה היהודית... ערבי יהודה ושומרון יוכלו לנהל את חיי היום-יום של עצמם, אולם לא יוכלו בשלב הראשון להצביע לכנסת ישראל...".
2. "טרנספר מרצון" - פלסטינים שעומדים על זכויותיהם הלאומיות, "יקבלו[ו] מאיתנו סיוע להגר לאחת ממדינות ערב הרבות שבהן הערבים יכולים לממש את שאיפותיהם הלאומיות, או לכל יעד אחר בעולם".
3. מוות - באשר לפלסטינים שדוחים את שתי החלופות הראשונות, עומדים על זכויותיהם הלאומיות ובוחרים להילחם: "צה"ל, ברוך השם, הוא צבא חזק וחכם, ובהינתן דירקטיבה מדינית חד-משמעית הוא ידע ללא ספק להכריע את המחבלים תוך זמן קצר. להרוג את מי שצריך להרוג, לאסוף את הנשק עד הכדור האחרון, ולהשיב את הביטחון לאזרחי ישראל".

הצהרות תמיכה בטרנספר ובנכבה מטעם פוליטיקאים ישראלים:

במהלך השנים האחרונות, כמה מבכירי הליכוד יצאו בהצהרות שהזהירו את הפלסטינים מפני נכבה שניה:

- במאי 2022, חבר הכנסת מטעם הליכוד ישראל כץ, כיום שר התשתיות הלאומיות, האנרגיה והמים, עמד על במת הכנסת [והצהיר](#) את הערבים: "זכרו את '48. זכרו את מלחמת העצמאות שלנו והנכבה שלכם... אנחנו נלמד אותכם לקח שלא יישכח".
- שלמה קרעי, שר התקשורת הנוכחי, [הכריז](#) בינואר 2022 (אז כחבר כנסת מטעם הליכוד): "ברגע שקם ערבי ורוצה לפגוע בשערת ראשו של יהודי - צריך לגרש אותו מכאן. מי שרוצה נכבה - אולי צריך להזכיר לו מה זו נכבה".
- עוזי דיין, לשעבר סגן הרמטכ"ל (1998-2000), ראש המועצה הלאומית לביטחון (2000-2002), וחבר כנסת מטעם הליכוד (2019, 2020-2021), [אמר](#) במאי 2022: "אם ימשיך המצב הזה, שהערבים בישראל מתפרעים לפי רצונם, זה יביא... מלחמת אזרחים... בין ערבים ליהודים בגלל שהיהודים לא ימשיכו לשתוק אם יהיה עוד פעם בעזה ועוד פעם בערים המעורבות ועוד פעם צירים חסומים... ומלחמת האזרחים הזו... תיגמר בסוג של נכבה".
- אבי דיכטר, כיום שר החקלאות ופיתוח הכפר, [אמר](#) ב-2007 (בעת כהונתו כשר לביטחון פנים): "מי שישב שנה אחר שנה ויבכה על הנכבה, שלא יתפלא שבסוף באמת תהיה לו נכבה".

- בהיותו חבר כנסת מטעם הליכוד, ב-2017, [פנה](#) צחי הנגבי, כיום יועץ לביטחון לאומי, לציבור הפלסטיני בעמוד הפייסבוק שלו: "כך מתחילה 'נכבה'. תיזכרו ב-48, תיזכרו ב-67".

חברים אחרים בממשלה הנוכחית בראשות בינימין נתניהו הביעו גם הם תמיכה בטרנספר:

- בשנת 2021, בצלאל סמוטריץ' (אז חבר כנסת מטעם הציונות הדתית) [אמר](#): "הערבים הם אזרחי ישראל, בינתיים לפחות, יש להם נציגים, חברי כנסת, בינתיים לפחות...". בדברים שהפנה אל חבר הכנסת הפלסטיני אחמד טיבי, [איים](#) סמוטריץ' כי: "לאורך זמן ערבים כמוך שלא מכירים בכך לא יישארו כאן".
- בראיון שנערך עמו במאי 2021, איתמר בן גביר (אז חבר כנסת מטעם עוצמה יהודית והיום השר לביטחון פנים) [אמר](#): "ירושלים היא שלנו... הפלסטינים יכולים ללכת לעזה - גם רצועת עזה צריכה להיות שלנו - יכולים ללכת לסעודיה או למקומות אחרים, כמו עיראק או איראן. לא כאן, המקום הזה שלנו. ישראל היא הארץ שלנו". בן גביר [טען](#) כי יש לגרש את "כל מי שפועל נגד מדינת ישראל לחיילי צה"ל" (הטעות במקור) וכן "מי שפועל נגד המדינה כמו [ח"כ] עופר כסיף יגורשו".
- בספטמבר 2021, יצחק וסרלאוף, אז מועמד מפלגת עוצמה יהודית וכיום חבר כנסת מטעמה, [הצהיר](#) כי מפלגתו תדרוש מן הממשלה צעדים הרתעתיים משמעותיים: "נדרוש עונש מוות למחבלים, ונדרוש גירוש תומכי טרור... אבל מי שלא, שילך לסוריה".
- באפריל 2023, אלישע ירד, (אז דוברת של חברת הכנסת מטעם עוצמה יהודית לימור סון הר-מלך) [שיתף בטוויטר](#) סרטון שצולם בהפגנה של אזרחים פלסטינים וכתב: "הצמחנו כאן אויב בתוך המדינה שביום פקודה יצטרף לצבאות שיקומו עלינו. מדינת חפצת חיים הייתה מעלה את כולם לאוטובוסים עוד היום וזורקת מעבר לגבול".

"טרנספר מרצון" כגרסה "מרוככת" של גירוש המוני

בצלאל סמוטריץ' אינו היחיד שמקדם את מדיניות ה"טרנספר מרצון" והיא זוכה לתשומת לב הולכת וגוברת בישראל. גורמים רשמיים קיימו דיונים מעשיים באפשרות שהממשלה תפעל ליישום מדיניות זו, לרבות [דין](#) בקבינט המדיני בטחוני באוגוסט 2019 שעסק בדרכים בהן ניתן לגרום לעזיבתם של תושבי רצועת עזה. גורם בסביבת נתניהו [פרסם](#) לאחר מכן הודעה בה מסר כי המועצה לביטחון לאומי התבקשה לגבש תוכנית לעידוד תושבי רצועת עזה לעזוב את בתיהם ולעבור למדינות ערב ולמדינות אחרות. הקבינט הביטחוני של ישראל שקל את הרעיון ברצינות, אך אדריכלי התוכנית טרם "מצאו מדינה שמוכנה לקלוט את המהגרים הפוטנציאליים".

נוסף על כך, רעיון ה"טרנספר מרצון" נותר רכיב מרכזי במצעים הפוליטיים שפורסמו על ידי מפלגת עוצמה יהודית לקראת הבחירות הקודמות. [המצע המפלגתי](#) של איתמר בן-גביר התחייב להקים "רשות לאומית לעידוד הגירה" שתפעל ל"הוצאת אויבי ישראל מארצנו". בבחירות קודמות המצע גם [הצהיר](#): "עוצמה יהודית תפעל להוצאת אויבי ישראל מארצנו. תוקם רשות לאומית לעידוד הגירה. עם ישראל שב לציון ואויבי ישראל שבים לארצות המוצא".

עלייתו של הטרנספר בשיח הציבורי הישראלי

בשנים האחרונות רעיון הטרנספר הובא לידי ביטוי פומבי בדבריהם של עיתונאים וקובעי דעת קהל, רבים מהם אינם קשורים בהכרח לכלי תקשורת מהימין הקיצוני.

- ינון מגל, עיתונאי ופרשן שכיהן בעבר גם כחבר כנסת מטעם הבית היהודי, ומתארח בקביעות בתוכניות בדרם המרכזי של התקשורת, [אמר](#) לפלסטינים: "אם תרימו את הראש - תהיה פה עוד נכבה".
- איתמר פליישמן, בעברו יועץ לראש ממשלת ישראל לשעבר נפתלי בנט וכיום עיתונאי ערוץ 14 וישראל היום, [אמר](#) בתוכנית טלוויזיה: "מה שקורה כאן זה שהערבים שכחו את הנכבה והגיע הזמן להתחיל להזכיר להם את הנכבה. ולהגיד להם שאם הם לא יתעשתו בהקדם ... התחנה הבאה שלהם היא מעבר לירדן או במחנה אל-ירמוכ בסוריה".
- אדי כהן, אקדמאי, עיתונאי וחוקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים באוניברסיטת בר-אילן, [אמר](#): "סיכולים ממוקדים, גירוש לעזה... יורידו את מפלס הטרור משמעותית. הלוואי שתהיה לנו ממשלת ימין על מלא מלא כדי לבצע את האמור לעיל".
- חני אדרי, כתבת השבועון החרדי בקהילה [צייצה](#) בטוויטר: "לא ברור לי למה אנחנו לא מתנהגים איתם בהוגנות מקסימלית ושולחים אותם לכל מדינה ערבית אחרת... עם של רוצחים, חיות, פרימיטיבים, טובחים עם גרזנים וכפויי טובה אז חבל שמדינת ישראל לא יוזמת גירוש".
- דורון ניר-צבי, עורך דין ומתנחל שמרבה לפרסם מאמרי דעה בכלי תקשורת ימניים [כתב](#): "הרב כהנא צדק... ולא על הערבים המתגוררים ביהודה ושומרון באתי לדבר... באתי לדבר על הערבים אזרחי ישראל, ... לא לחינם, חברי כנסת מתונים... דוגמת ישראל כץ ויואב גלנט... אף אימו עליהם בנכבה שנייה".
- במאמר בו התייחס לאמן ראפ ממזרח ירושלים, נדב העצני, הכותב לעיתים תכופות במעריב ובישראל היום, [כתב](#) ש"מסיתים כמוהו" יש "לעצור, להעמיד לדין, לשלוח.... [ל]כלא, ובהחלט לשלול אזרחות ואפילו לגרש.... יש להעבירו לצפון קוריה".
- ד"ר מרדכי ניסן, פרופסור באוניברסיטה העברית, [פרסם](#) מאמר במידה בו נכתב: "יישלף קלף הטרנספר אם וכאשר תעמוד ישראל תחת אש אימים יחד עם חתרנות רחבת היקף. ... בתגובה לסכנה תגרום ישראל כמנגנון תפעול אוטומטי ליציאת האוכלוסייה הערבית...".
- גיא טרנו, עיתונאי בערוץ 7 המזוהה עם הימין, [כתב](#): "ברצוני להוריד מהשולחן לעת עתה את הטרנספר בכפייה..., אך ניתן גם ניתן... לבצע טרנספר בהסכמה או מרצון".
- במהלך הפגנה במזרח ירושלים, חבר מועצת העיר [קרא](#) "רוצים נכבה עכשיו" יחד עם קבוצת פעילי ימין קיצוני.